

Családkép és identitás a Távol-Keleten

Konferencia

a *Közösségépítés: család és nemzet, hagyomány és innováció*
kutatási témájú Tématerületi Kiválósági Program keretében,
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával

2021. március 19.

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Absztrakt kötet

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Távol-keleti Intézet

1. SZEKCIÓ

A szülőtisztelet fogalma a kínai buddhizmusban

HAMAR Imre
09:30–09:45

ELTE BTK, Kínai Tanszék
(Budapest)

A buddhizmus indiai megalapulásakor elsősorban vallásként szolgált azok számára, akik spirituális célokat igyekeztek megvalósítani, és készek voltak feláldozni világi életüket, családi és társadalmi kapcsolataikat, hogy más tanítványokkal együtt közösségben élve a Buddha által meghatározott fegyelmi szabályzatot kövessék. Mélyen hívő férfiak és nők tettek szerzetesi fogadalmat, feladván ezzel az utódnemzés és a szülés lehetőségét, hogy megszabaduljanak mindenfajta evilági vágytól és kötődéstől. A szerzetesi életformát a társadalom olyannyira nagyra tartotta, hogy még maga az uralkodó is tisztelettel adózott a szerzeteseknek. A buddhizmus 1. századi kínai térítése során azonban ezen életstílus nehezen talált táptalajra a konfucianista erkölcsökön alapuló kínai társadalomban, mely a családi értékek fontosságát hangsúlyozta; a kínai buddhista szerzetesek és szerzetesnők jóval szorosabb kapcsolatot ápoltak családjukkal, mint Indiában élő társaik. Az előadás bemutatja, hogy hogyan szivárgott be a konfucianista szülőtisztelet a kínai buddhista szövegekbe, s hogyan lett a vallási gyakorlat alapvető része.

Ki a jó mongol? - Identitáselemek a mongolok önmeghatározásában

BIRTALAN Ágnes
09:45–10:00

ELTE BTK, Mongol és Belső-ázsiai Tanszék
(Budapest)

A címben felvetett téma többféle megközelítésből vizsgálható. Az egyén vagy a csoport (etnikai, foglalkozási, vallási, területi stb. csoportok) önmeghatározása (*self determination*) számos elemből tevődik össze, melyek között például jelentős areális különbségek lehetnek.¹ Az önmeghatározás része a nagyobb számban három országban (Mongólia, Kína, Oroszország) élő mongolok „összmongolsághoz” való tartozásának a tudata, és erősen jelen van az etnikai kötődés (például halha, ojrát, burját, ordoszi, bárin, horcsin, stb.). Ez utóbbi hagyományörző (előfordul, hogy kitalált hagyományra épülő) csoportokat hoz létre a nyelv(járás) és a sajátos műveltség ápolására (Birtalan 2012b).² A tárgyalt téma több aspektusa is – történeti, politikai és érzelmi vonatkozásai miatt – meglehetősen kényes (Bulag 1998).³ Az etnikai hovatartozás és a kisebbségi helyzet századokon és határokon átívelő, újra és újra visszatérő, új és új arculatot öltő problematikája napjainkban sok szempontból időszerű és gyakran éles konfliktusok kiindulópontja.

Jelen előadás egy olyan forráscsoportot vizsgál, a szatirikus hangvételű szépirodalmat, mely a tudományban kevés figyelmet kapott. Mivel jól és gyorsan reagál egy adott korszak társadalmi, politikai és kulturális változásaira, a visszasságokra, figyelemreméltó adatokat tartalmaz az általánosan érvényes és az aktuális értékrendről, így arról is, hogy milyen NE

¹ Birtalan, Ágnes 2012a. Religion and Mongol Identity in the mid-19th Century Urga. On the Basis of a Mongolian Monk's Oral Narratives Recorded by Gábor Bálint of Szentkatolna in 1873. *Quaestiones Mongolorum Disputatae* 8. (ed. by B. Oyunbilig). Tokyo 25–54.

² Birtalan, Ágnes 2012b. Oirad – The Prestige Language. Ethnolinguistic Approach to the Altai Oirad Language and its Dialects. In: Birtalan, Ágnes (ed.) *Oirad and Kalmyk Linguistic Essays*. (Talentum Sorozat 11. Ed. Kulcsár Szabó, Ernő – Sonkoly, Gábor). Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 59–74.

³ Bulag, Uradyn E 1998. *Nationalism and Hybridity in Mongolia*. (Oxford Studies in Social and Cultural Anthropology). Oxford New York, University Press 1998.

legyen egy mongol. Az előadás során kísérletet teszek a szatíra görbe tükrében megjelenő, hiperbolikusan megrajzolt problémák mögé rejtett mongol identitáskép felvázolására (az összmongolságra és az etnikai csoportokra is vonatkoztatva). A vizsgált szöveg-corpust a szocializmus kevésbé keményvonalas időszakában (1960-as évek vége – 1990) és a posztoszocialista korszakban megjelent művekből válogattam.

Házasodni vagy cölibátusban élni? - Koreai szerzetesek dilemmái a 20. század elejétől napjainkig

MECSI Beatrix
10:00–10:15

ELTE BTK, Koreai Tanszék
(Budapest)

A 20. század elején a koreai buddhista vallási élet képe jelentősen megváltozott a japán gyarmati időszakban, amikor nyilvánosan is megjelent az a lehetőség, hogy a buddhista szerzetesek házasodjanak és családot alapítsanak. E lehetőség megjelenésével a hagyományosan cölibátusban élő koreai szerzetesek előtt kirajzolódott egy másik alternatíva, és elkezdődtek a viták arról, hogy mely életforma követése lenne célravezető. A dilemmát, hogy mely alternatívát válasszák a koreai szerzetesek, a szakirodalomban általánosan úgy magyarázzák, mint választást a modernizáció, de egyben a gyarmatosító hatalommal való szorosabb kapcsolat vagy pedig a kemény vonalú nacionalizmus között. Ha azonban alaposabban megvizsgáljuk ezt a kérdést, kirajzolódik egy sokkal árnyaltabb kép, hogy mi is vezethette a hagyományosan cölibátusban élő koreai szerzeteseket a 20. század elején arra, hogy egyre többen vállalták fel a házasság életformát. A ma újra a cölibátust ideálnak tekintő legnagyobb rend által dominált kutatások leegyszerűsített és a szakirodalomban sokat hangoztatott nézetei mellett, az ideológiai és vallási megfontolásokon túl kimutatható, hogy számos más, néha sokkal prózaibb körülmény is szerepet játszott a szerzetesi házasságok adott időszakokban való növekedésében, illetve csökkenésében.

Új családformák Dél-Koreában

FAJKUSZNÉ KOVÁCS Ramóna
10:15–10:30

ELTE BTK, Koreai Tanszék
(Budapest)

A Koreai-félsziget történelmi évszázadai során a család, a klán, mint egység alapvető építőeleme volt a társadalomnak, uralkodó dinasztiától függetlenül. A családhoz tartozás, melyet hivatalos regiszterekben is rögzítettek, meghatározta az egyén helyét a társadalomban is, valamint szerepekkel és jogokkal ruházta fel vagy éppen attól fosztotta meg.

A 21. századi Dél-Korea fiatal generációinak felfogása azonban új gondolatoknak is teret enged, és bár túlnyomó részben még mindig a család képezi a társadalom alapegységét, magáról a családról való felfogás változáson ment keresztül. A modernizáció hozta magával a többgenerációs együttélés megszűnését, és a nagycsalád helyett a nukleáris családmodell elterjedését, azonban a házasságkötés fontosságának megkérdőjelezése és az egyedülálló életvitel okaként már sokan az individualizmust, sőt az egoizmust emlegetik.

A kollektivistá felfogás szellemében felnőtt idősök nehezen fogadják el a modern társadalom új családformáit. Bár a modernizáció sok tekintetben enyhített a régi elvek nyomásán, az egyszülős háztartást még mindig sok kritika érheti, és hasonlóan nehézségekkel néz szembe a házasságon kívül gyermeket vállaló pár vagy a vegyes házasságból született gyermek. Az elmúlt hónapok emellett negatív hírek sokaságát hozták az örökbefogadási rendszer

árnyoldalának következtében történt szerencsétlenségekről. Bár a második világháború után számos okból fellendült a koreai gyermekek külföldre való örökbe adásának az aránya, az elmúlt évtizedekben egyre fontosabbnak tartották, hogy a koreai gyermekek hazájukban nevelkedjenek fel. Ennek ellenére az ezt szabályozó rendszer, valamint a társadalmi felfogás az örökbefogadásról és a különböző modern családmodellekről még nem igazodik a modernizáció üteméhez.

A japán-koreai gyarmati kapcsolatok reprezentációja a magyar nyomtatott sajtóban (1910–1945)

HORVÁTH Alíz
10:30–10:45

ELTE BTK, Koreai Tanszék
(Budapest)

A japán gyarmati uralom Korea történetének egyik legkomplexebb korszakát képezi. A releváns (és az utóbbi időben jelentősen bővülő) szakirodalom érdekessége, hogy bár különféle témákat fednek le a várostervezéstől az irodalomtörténeten át a művészetekig és az oktatásig, a gyarmati berendezkedés miatt e művek a vizsgált témákon keresztül közvetlenül, de legalább áttételesen ábrázolják a japán-koreai viszony többrétegű dinamikáit. E jellegzetességek alakulására nagy mértékben hatottak a japánok és a koreaiak folyamatosan formálódó elképzelései saját helyzetük és identitásuk kapcsán, illetve ezzel párhuzamosan a japánok változó gyarmati politikája és a kép, amelyet a külvilág felé közvetíteni szándékoztak. E változások alapján a gyarmati időszak évtizedeit alapvetően három szakaszra lehet osztani, az ún. *budan seiji* (militáns politika, kb. 1910–1919), a *bunka seiji* (kulturális politika, kb. 1919–1932), illetve a korábbinál erőteljesebb asszimilációs politika (kb. 1932–1945) periódusára, amelyek egyfajta keresztmetszetet adnak az adott fázis átfogó atmoszférájáról. Emellett a japán kormányzat különféle módszereket alkalmazott arra, hogy mind helyi szinten, mind pedig a külvilág felé is legitimálja gyarmati törekvéseit. E törekvések eredményességét mutatja, hogy a létező szakirodalom a korabeli külföldi beszámolókat is gyakran e (japán) hatások mentén, és azok fényében értelmezi és elemzi. Ezt kiegészítendő a korabeli napilapok az események alakulását követő tömör, de naprakész reakciókként hatékonyan segíthetik e jelenségek változásának megismerését és újragondolását. Bár a releváns cikkek mint források mindeddig viszonylag háttérbe szorultak a létező szakirodalomban, ezek mélyreható vizsgálata új szempontokat is felvethet a japán-koreai gyarmati kapcsolatok reprezentációjával kapcsolatban. Jelen előadás a folyamat első lépéseként magyar napilapok releváns tartalmának vizsgálata alapján arra a kérdésre fókuszál, hogy a fent említett korszakolás mennyiben tükröződik a korabeli külföldi, ez esetben magyar nyelvű nyomtatott sajtóban. Kutatásaim alapján egy alternatív megközelítést fogok megrajzolni, amelyben a japán-koreai kapcsolatok dinamikája és azok sajtóbeli megjelenésének kontextusa párhuzamosan adminisztratív/reménykedő, felfedező/kritikus, történeti-összehasonlító/önreflektív attitűdök szinergiájaként jelenik meg, ahol a japán-koreai viszony elemzése a külső (jelen esetben magyar) szemlélőkben egyben saját körülményeik alakulását is felidéztek, azok újragondolására sarkallva őket. Ezen túlmenően a tematikus és mikrotörténeti cikkek esetében mindezt kiegészíti egy többarcúságra törekvő, de mégis egyfajta egzotizáló hozzáállás, amely révén – a szerzőkben nem feltétlenül tudatosuló japán vonatkozások ellenére – gyakran önállóan foglalkoznak a koreaiakkal. Mindez segíthet újragondolni a japán gyarmati berendezkedés szélesebb kontextusba helyezését, a japán gyarmati propaganda értékelését, illetve hozzájárulhat a japán-koreai kapcsolatok reprezentációjának és periodizálásának további árnyalásához.

Nacionalizmus és identitásváltozás a globalizáció tükrében: A koreai nemzeti identitás megjelenése a külföldieknek írt nyelvkönyvekben

NGUYEN Krisztina
10:45–11:00

ELTE BTK, Koreai Tanszék
(Budapest)

Dél-Korea történelmét tekintve egy olyan nemzet, ahol a közös nemzeti eszmék, a nacionalizmusról és identitásról alkotott elképzelések elsősorban az etnikai és kulturális homogenitásban gyökereznek. A 2000-es években megerősödő globalizáció és multikulturalizmus hatása a hagyományos koreai etnikai nacionalizmus paradigmájában változást idézett elő, és ezzel párhuzamosan neoliberais értékek kezdenek előtérbe kerülni a nemzetépítés jegyében. A folyamat részeként a nemzeti és kulturális identitás részben új értelmet nyer olyan sajátosságok kiemelésével, amelyek a „koreai lét” esszenciáját tartalmazzák. Az identitáspolitiká szoros kapcsolatban áll a nyelvoktatással is. Egy nyelv elsajátítása egy ideológiai tevékenység: a nyelvtanulók különböző közvetített szövegekkel ismerkednek meg, amelyek tartalmát és kiválasztását befolyásolják az aktuálisan domináns politikai, gazdasági, szociokulturális és pedagógia paradigmák. A folyamatosan változó kulturális és nyelvi globalizált környezetben ezért szükséges a nyelvkönyvek vizsgálata. Jelen tanulmány arra fókuszál, hogy a külföldiek számára készült koreai nyelvkönyvekben milyen módon tükröződik a koreai nemzeti és kulturális identitás, illetve nacionalizmus. A koreai nacionalizmus változásának, a külföldieket érintő különféle rendeletek, szabályozások, illetve a koreai nyelv és kultúra világszintű terjesztésére irányuló ösztönzési lépések vizsgálatával a kutatás azt állapítja meg, hogy egy új típusú nacionalizmus jelenik meg explicit és implicit módon a nyelvkönyveken keresztül, amely a felszínen mindenki számára lehetőséget kínál a koreai társadalomhoz való tartozásra, azonban ténylegesen szelektív azért, hogy a nemzeti versenyképességet maximalizálhassa és a társadalmi egységet, valamint a nemzeti identitást erősíthesse.

2. SEKCIÓ

A japánok identitástudata ma – Hogyan változott és miért?

UMEMURA Yuko
11:30–11:45

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

Az ember identitása akkor alakul ki, amikor egy másik személy létezésének tükrében vizsgálja saját magát, és különbségeket fedez fel hozzá képest. Japán szigetországgként kora újkori történelméig elzárkózott a külföldiektől, ezért az identitás fogalmát sem ismerték sokáig. A Meiji-kor kezdetével az ország nyitottá vált a nyugati eszmék átvételére; ekkor ismerkedtek meg az identitás fogalmával is. Ezt követően a tudomány képviselői bel- és külföldön egyaránt foglalkoztak a japánok identitásával, hangsúlyt fektetve a most már sztereotípiává vált „homogén nemzetállam”, „sajátos fejlődésű kultúra” és „egyedülálló hagyományvilág és -rendszer” fogalmakra. A 20. század végétől viszont ugrásszerűen megnövekedett a tengerentúlra utazók száma, s ennek hatása. Ma már nem ritka a nemzetközi házasság sem, illetve egyre többen vannak a huzamosabb ideig Japánban tartózkodó külföldiek és a külföldön élő japánok is. Ez a tény nagyban hozzájárul a japánok identitástudatának változásához. Vajon

milyen jelenségek keletkeztek a társadalomban az utóbbi időben, és mely területeken? E sorok írója hosszú ideje Magyarországon tartózkodik, így európai szemszögből szeretné vizsgálni a hazai, Japán helyzetet konkrét példákon keresztül.

Küzdősportok és identitás a japán nevelésben

SZABÓ Balázs
11:45–12:00

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

A hagyományos japán harci művészetek (mai kifejezéssel *budō*) a 16-17. században fejlődtek ki korábbi katonai hagyományokból s váltak a japán társadalom samuráj-hátterű családjában folyó oktatás-nevelés fontos részévé. Mivel ezt a kivételezett helyzetben levő társadalmi csoportot a külső megjelenésre vonatkozó szabályokon (fegyverviselés, ruházat, hajviselet) túl éppen a harci művészetek gyakorlásának lehetősége, egyben kötelessége különböztette meg a lakosság többi részétől, igen fontos identitásképző szerepük is volt a gyakorlati hasznosságon túlmenően. Megkockáztathatjuk, hogy mivel állami vagy uradalmi szintű oktatás samurájfiatalok részére a 18. század végéig nem létezett, a *budō*-iskolákban folyó nevelés volt az egyetlen „hivatalos” oktatási forma számukra, az igény pedig iskolák ezreit hozta létre, amelyek az ott folyó tanítói munka mellett az iskolákat működtető családok megélhetését is biztosították.

Ennek a rendszernek az alapjában természetesen a samurájok katonai és rendfenntartó feladatai, illetve az e területeken élvezett monopóliumuk állt, a harci művészeti oktatás így egyszerre volt státuszszimbólum és szükséges oktatási háttér számukra – el lehet képzelni a megrázkódtatást, ami 1868 után érte ezt a társadalmi réteget, amikor státuszuk eltörlésével együtt katonai kiváltságaik is semmivé lettek. A japán harci művészetek a múlt egy anakronisztikus darabjává váltak ugyan, de mégsem tűntek el teljesen – ez pedig az addig is meglevő személyiségfejlesztési, nevelési aspektusaiknak volt köszönhető, amelyeket a modern japán állam is hasznosítani tudott.

A szeretet formái és a család Watsuji Tetsurōnál

TAKÓ Ferenc
12:00–12:15

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

Watsuji Tetsurō 和辻哲郎 (1889–1960) a 20. század egyik meghatározó japán gondolkodója volt. Munkáit egyaránt alakították mélyreható és széleskörű nyugati filozófiai ismeretei, a buddhista tradíció és a belső keletkezésű japán hagyomány. Előadásomban két központi műve, a klímatan (*Fūdo* 風土, 1935) és az *Etika* (*Rinrigaku* 倫理学, 1937, 1942, 1949) kontextusában mutatom be szeretetről/szerelmeletről (*ai* 愛) alkotott felfogásának aspektusait, különös tekintettel a szeretet/szerelem és a család (*kazoku* 家族) viszonyára. A *Fūdo*-ban a szeretet/szerelem kiemelt helyen, a sajátos japán klíma és az ennek megfelelő japán viselkedés, beállítódás leírásában jelenik meg. Watsuji itt a japán típusú szerelem egyedi, kettős jellegét a japán karakter szimbólumaként mutatja be, az interperszonális kapcsolat kettőségeire, a pólusok találkozására összpontosítva: szellemi egyesülés és hús-vér vágyakozás; a vágyakozás bátorsága és a beteljesülhetetlenség lemondása (Watsuji: *Fūdo*, 1977, 140). Az *Etika* szeretetet/szerelmet vizsgáló gondolatmeneteiben szintén megjelennek a szeretet/szerelem belső kettőségei, itt ugyanakkor elsősorban az e kettőségekben rejlő komplementer viszony, az egymást szeretők kölcsönösen egymást kiegészítő és közös egészet alkotó jellege kap

hangsúlyt (Watsuji: *Rinrigaku* 1977: 342 skk.). A két mű vonatkozó fejtegetéseit szorosan összekapcsolja, hogy a szeretet relációi egyértelműen a család (*kazoku*), illetve a családi kötelékek rendszere, az *ie* 家 létrejötte felé mutatnak, az előadásban így a szeretet/szerelem Watsujinál megjelenő típusait bemutatva azokra a vonásokra fordítok kiemelt figyelmet, amelyek a férfi-nő, a férj-feleség, az anya-apa-gyermek szeretetrelációkat megkülönböztetik.

Változások a japán családban: értékrendszer, gyerekszemlélet és életstílus

PAPP Melinda
12:15–12:30

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

A 20. század folyamán számos olyan változás történt a japán társadalomban, amely közelről érintette a család szerkezetét és értékrendszerét. A társadalom modernizációját követő hagyományos családmodell felszámolása, és az ennek a helyébe lépő új családmodell kialakulása több évtizedet is felölelt. A 21. századba lépve új kihívások előtt találják magukat a japán családok. Ezek között találjuk az immár évtizedek óta csökkenő születésszámot, az elöregedő társadalom jelenségének a családra vonatkozó következményeit, és a férfi és női szerepekben megmutatkozó átalakulást is. A nők munkavállalásának feltételei, a gyerekevelésben vállalt szülői szerepek átgondolása, mind részei ennek az átalakuló és átalakító folyamatnak. Előadásomban e folyamat fontosabb szakaszait és jellemzőit fogom megvitatni.

Templomcsaládok: Törvények, szokások és a buddhista előírások ellentmondásai a mai Japánban

KISS Mónika
12:30–12:45

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

A japán buddhizmus 1500 éves fennállásában minden egyes korszakban meghatározó volt a mindenkori uralkodó réteg befolyása a vallásban. Ez a befolyás ma máshogy érvényesül, hiszen a modern japán kormányt már szigorúan elkülönítették a vallásos és egyházi ügyektől a második világháború után hatályba lépett Japán Alkotmányban (1947). Még a Meiji-kor (1868-1912) első pár évében azonban olyan rendeleteket hozott az első kormány, amik alapjaiban változtatták meg a buddhista szerzetesek és szerzetesnők életét. A rendeletek és az ezek alapján kialakult modern buddhista élet egyik központi szereplőjévé vált a család, ami egy meglehetősen ellentmondásos koncepció, ha a buddhizmus egyik legfontosabb előírására, a cölibátusra gondolunk.

A jellegzetes japán precedens a modern kori japán buddhista templomcsaládokra a 13. században a Shin irányzat alapítójának tekintett Shinran (1173–1263) házassága, aki sajátos értelmezésével egy újfajra buddhista hagyományt teremtett, amiben családon belül öröklődnek templomok. Ennek mintájára kezdték el örökletessé tenni a templomok vezetését az egyéb buddhista irányzatok is a Meiji-kortól kezdve.

Az előadásomban azt mutatom be, hogy ezek a rendeletek milyen visszás helyzetet teremtettek a 20-21. századi Japánban, aminek eredményeképpen a templomcsaládnak tekintett egység létrejött. Külön kiemelem a Shin és a Sőtő Zen buddhista irányzatok szerzeteseinek és szerzetesnőinek szituációját, ami a legújabb kutatásokban is kimondottan előtérbe kerül.

A ryūkyūi nyelvi revitalizációs mozgalom kihívásai: Nyelv mint identitásmarker

HIDVÉGI Zsófia
12:45–13:00

ELTE BTK, Japán Tanszék
(Budapest)

Japánról még mindig erősen él az a tévhit, hogy egy monoetnikus és egynyelvű ország. Az ideológia még a Meiji-korban született meg, hogy ezzel is támogassák az egyre bővülő modern nemzetállam kohézióját. Ugyan a kisebbségek asszimilációs politikáját és az olykor erőszakos standardosítási törekvéseket a második világháború után a japán politikai és ideológiai környezet jelentősen enyhítette, a kisebbségi nyelvek (ainu, ryūkyūi, hachijō nyelvek) esetében olyan mértékű volt már a nyelvváltás, hogy e nyelveket jelenleg az UNESCO már a biztosan és a súlyosan veszélyeztetett nyelvek közé sorolja.

A nyelvváltás ezekben az esetekben erős összefüggést mutat az eltérő kisebbségi identitástól való elhatárolódástól, hisz maga az eltérő nyelvhasználat és az ahhoz való ragaszkodás nem szokatlan Japánban a standardizációs folyamatok ellenére. A regiolektusoknak történelmileg és kulturálisan is meghatározó szerepük volt az egyén hovatarozásának kifejezésében, és egyes dialektusok máig igen magas bújtatott presztízzsel rendelkeznek. Ennek ellenére a kisebbségi nyelvek látszólag elvesztették identitás marker szerepüket, így a revitalizációjuk során nem csak a nyelvátadásra, a társadalmi és politikai háttér megváltoztatására kell törekedni, hanem arra is megoldást kell találni, hogy hogyan lehet visszaépíteni a nyelvi közösség életébe mint identitás markert.

Az előadás célja annak bemutatása, hogy a Ryūkyū-szigetek nyelvi közössége milyen viszonyban áll a régió nyelvváltozataival, e viszony mennyire befolyásolja nyelvhasználatukat, és hogy a jelenleg is folyó ryūkyūi nyelvi revitalizációs mozgalomnak milyen kihívásokkal kell szembenéznie a nyelvi presztízs és identitás marker funkció elvesztése miatt.

3. SZEKCIÓ

Szereti a tük a meggyet - Poliandria Indiában

RUZSA Ferenc
14:00–14:15

ELTE BTK, Buddhológia és Tibetisztika Tanszék
(Budapest)

A hindu társadalom az ősidőktől kezdve hangsúlyosan patriarchális. Ennek vetülete a házasságban a domináns monogámia, az elitnél többnejűség, nem ritkán ágyasokkal kibővítve. Természetes következmény a házasságtörés súlyos büntetése, a szüzesség megkövetelése, a hárembe zárt asszonyok, és a legvisszataszítóbb: a *satī*, az özvegyégetés idealizálása.

Mint oly sok más esetben, itt is minden bizonnyal alapvetően félrevezeti a kutatót a felhasznált források ideologikus jellege. A *dharma-śāstra* irodalom nem szociológiai leírása a kortárs valóságnak, hanem a bráhmínok idealizált világképe, mely – mint a legtöbb utópia – valójában a legkevésbé sem vonzó, inkább iszonyú, és az emberi természet semmibevételén alapul. Sajnálatos módon az utópiákat időnként megpróbálják megvalósítani, így a bráhmínok örök törvényét sem lehet egy kézlegyintéssel elintézni, mint szerzőik pszichés zavarainak unalmas dokumentációját csupán.

Nem kevésbé meglepő, hogy a teljes bráhmínizáción átesett, lényegében normaszöveggé duzzasztott *Mahā-Bhārata* negyeposz, a hinduizmus legnagyobb hatású szövege milyen

anomáliákat hordoz. A főhősök, az öt Pāṇḍava fivér ugyanis mindannyian egyetlen asszony, Draupadī férjei! Ez persze az eposz szerkesztőit is zavarta, és többféle (részint népmesei eredetű, részint pszeudo-mitológiai) magyarázatot is adtak rá.

Nem szokás észrevenni, de nem ez az egyetlen, poliandriára utaló nyom az ind epikában. Ezeknek s néhány buddhista adatnak számbavétele azt sugallja, hogy a monogámia és a poligámia minden formája egyaránt jelen volt a régi Indiában.

Esetleges továbbélésüket kutatva, ezúttal nem a Himalája vidékéhez fordulunk (mint a kutatók többsége), hanem Dél-Indiához, mert más adatok is azt sugallják, hogy a Pāṇḍavák utódait arrafelé kell keresnünk. A Nīlgiri hegységbeli tōḍa nép és a keralai nāyar kaszt házassági rendszerét megvizsgálva az a meglepő következtetés sejlik fel, hogy az átmenetinek tűnő „kevert” formák valójában egyáltalán nem átmenetiek, hanem egy rugalmas, de stabil, nem kifejezetten matriarchális vagy patriarchális berendezkedés részei, amely talán sokkal inkább megfelel a *Homo sapiens* faj természetes igényeinek, mint a jól ismert, merev (de a szemünk előtt széteső) normatív struktúrák.

Rokonsági terminológia a tibeti császárság államszervezetében

OROSZ Gergely
14:15–14:30

ELTE BTK, A Buddhizmus-kutatás Központja
(Budapest)

Az ótibeti nyelvű források múlt század első felében kezdődött kutatásának köszönhetően a tibeti császárság történetére, kultúrájára és államszervezetére vonatkozó ismereteink jelentősen növekedtek. Az *Ótibeti Krónika*, az *Ótibeti Évkönyvek* és a kelet-turkesztáni adminisztratív dokumentumok feldolgozása során kiderült, hogy a korai tibeti állam egyes méltóságainak és tisztviselőinek a titulussai, illetve adott esetben a neveik, a tibeti uralkodóval való állandósult rokonsági kapcsolatot jelöltek.

A szövegekben leggyakrabban felbukkanó ilyen rokonsági titulus az anyai nagybáty (*zhang*), amellyel kapcsolatban a kutatás megállapította, hogy bár személynév-elemként tényleges rokonságra utal, s azoknak tisztviselőknél a nevében bukkan fel, akik a „császár-szülő” nemzetségekhez (’Bro, Mchims, Tshe spong) tartoztak, létezik egy szimbolikus használata is „anyai nagybáty-tanácsos” (*zhang-(b)lon*) alakban, amely általánosságban a magasabb rangú hivatalnokok címe volt. A szimbólumnak háttérében a poligám tibeti család állhatott, amelyben az apa halálát követően a gyermek örökségét a többi, más anyától származó testvérével szemben a legközelebbi férfirokona, az anyai nagybátya biztosította.

Az anyai nagybáty szimbolizálta támogató viszonyának megvolt a fordítottja is a korai tibeti forrásokban. A császári hercegnők házasságai a környező országok, illetve a birodalomba tagolt egyes királyságok uralkodóival (pl. az ’A zha és a Dags po fejedelemségek) politikai misszió volt. Az utódjaikat a mindenkori tibeti császár „unokaöccseiként” (*dbon*) jelölték a címeik. Ebben a viszonyban a tibeti uralkodó a patrónus anyai nagybáty, és a támogatásra, védelemre szoruló unokaöcs pedig a vazallus uralkodó.

Előadásom két további rokonsági fokot jelölő szóval is foglalkozik, amelyeknek az államszervezetre vonatkozó használatát eddig nem emelte ki a tibetisztikai szakirodalom. Ezek az apai nagybáty (*khu*) és a báty-öcs (*gcen-gcung*) viszony. Bár e rokonsági viszonyokra vonatkozóan csak szórványos adatok állnak rendelkezésünkre, igyekszem megvilágítani, hogy e szavak is ugyanannak a szimbólumrendszernek a részei voltak, amelyben a tibeti uralkodók birodalmukat egy családként fogták fel.

Átmeneti rítusok Tibetben

SZEGEDI Mónika
14:30–14:45

ELTE BTK, Buddhológia és Tibetisztika Tanszék
(Budapest)

A tibeti történeti és hagiográfiai irodalom adatait elemezve felfigyelhetünk arra a jelenségre, hogy bizonyos események leírása a történetírók generációinak munkája nyomán oly mértékben megváltozik, hogy az eredetileg rendszerbe szerveződött motívumok egy része elvész, noha a szöveg maga bőbeszédűbbé válik. A későbbi szövegek forrásértéke e folyamat során nemcsak a tényszerű történeti események vonatkozásában csökken. Ha a korábbi, gyakran igen rövid tudósításokat tüzetesen szemügyre vesszük, olyan részleteket vehetünk észre, amelyek az adott kor társadalmi viszonyairól, szokásairól és hitvilágáról adnak információt. E szövegrészletek gyakran „csodás”, „mesés” elemek, amelyeket a historikus hagyomány nem tud racionálisan alátámasztani. Feltételezésem szerint ezek egy jellegzetes köre különféle átmeneti rítusokhoz kapcsolódhatott. A tibeti császárság birodalmi keretei között az archaikus, vérségi közösségek lokális szokásainak fellazulásával e beavatási és egyéb szertartások elveszíthették funkciójukat, a szájhagyományban azonban tovább élhettek a rítusleírások és a kapcsolódó mítoszok – mint irracionális tartalmú fabulák.

Előadásomban néhány olyan szövegrészletet fogok bemutatni, amelyek a buddhizmust államvallássá tevő kegyes uralkodó, Triszong Decen (Khri srong lde btsan, 755–804) élettörténetével kapcsolatosak, s jól illusztrálják e folyamat főbb fázisait. A filológiai eszközökkel kinyerhető tanulságot a modernkori tibeti népcsoportok bizonyos szokásaival összevetve arra is kísérletet teszek, hogy megválaszoljam a kérdést: miféle rokonsági viszonyok képezhették az eredeti rítus társadalmi hátterét.

A tibeti családok társadalmi felemelkedése a 18–20. században

PÉTER Alexa
14:45–15:00

ELTE BTK, Buddhológia és Tibetisztika Tanszék
(Budapest)

A 18–20. századi Tibetben a társadalmi mobilitás nehézségeivel leginkább a szegényebb rétegek szembesültek. A feudális társadalmi berendezkedés miatt nekik esélyük sem volt bekerülni a vezető réteget alkotó nemesi családok közé, akik féltve őrizték kiváltságaikat, presztízsüket és kormányzati pozícióikat. A 18. században azonban létrejött az arisztokrata rétegen belül egy új, addig nem létező csoport, ahova a legalsóbb társadalmi osztályokból származó családok is bekerülhettek. Ezek a családok voltak az úgynevezett *jabsi* családok, amelyek a legmagasabb politikai és gazdasági státusszal rendelkeztek és a társadalmi hierarchia legmagasabb pontján helyezkedtek el. A *jabsi* cím 1716-ban jött létre, amikor a kínai császár a hatodik dalai láma reikarnációjaként elismert fiú családjának hatalmas földeket adott és pompás palotát építtetett számukra Lhászában. Ebből a gesztusból később hagyomány lett, így a hetediket követő összes dalai láma családja a láma beiktatása után azonnal elnyerte ezt a legmagasabb nemesi címet és az ehhez járó földeket, gazdagságot és nemesi kiváltságokat. Tibet történetében összesen hat ilyen *jabsi*-családot tartanak számon. Az előadás célja, hogy megvizsgálja ennek a hat nemesi családnak a társadalmi felemelkedését, a címmel és a hirtelen jött gazdagsággal járó nehézségeket, illetve az állami vezetésben betöltött szerepüket.

4. SZEKCIÓ

Közös nevezőre jutni - Változások a magyarországi kínai bevándorló családokon belül lejátszódó folyamatokban

KNYIHÁR Eszter
15:30–15:45

ELTE BTK, Kínai Tanszék (Budapest)
MTA-ELTE-SZTE Selyemút Kutatócsoport

A család kiemeleten fontos közeg a bevándorló életében. Összeköti a fogadó és küldő országot, szerepet játszik az otthonról hozott tradíciók megőrzésében és az új szokások kialakításában is. Határain belül világnézetek és értékek ütköznek, generációk alkudoznak egymással. A bevándorló családtagok célja, hogy közös kulturális nevezőre jutva egy olyan egységet hozzanak létre, amely a fogadó ország társadalmában is működőképes.

A magyarországi kínai bevándorló családok is ilyen és ehhez hasonló dinamikák mentén szerveződnek, azonban a család nagyságával, szerkezetével és a családon belül zajló folyamatokkal kapcsolatban az azt alkotó generációk eltérő nézeteket vallanak. Az előadás célja, hogy egy, a kínai bevándorlók körében végzett kutatás eredményeit bemutatva értelmezze ezeket a generációk mentén kialakult eltéréseket és az azokat kiváltó okokat.

Mongol buddhista szerzetesnők és tantrikus gyakorlók – Szerzetesség és anyaság

TELEKI Krisztina
15:45–16:00

ELTE BTK, Mongol és Belső-ázsiai Tanszék (Budapest)
Mongolisztikai Kutatóközpont

A mongol buddhizmus indiai és tibeti alapokon nyugszik; a Vajrayāna hagyományhoz tartozik. Noha a szerzetesi, kolostori rendszer a tibeti sárgasüveges rend tanításain alapul, számos helyi, nomád sajátossággal bővült. Míg a mandzsu időkben (1691–1911) szinte minden családban volt szerzetes, és mintegy ezer szent hely, gyülekezet működött, apácázárda egy sem volt. A felszentelt szerzetesek 253, a felszentelt szerzetesnők 368 fogadalmat tartanak. Utóbbinak sosem volt hagyománya Mongóliában, ami a hagyományos társadalmi szerepekből következik: a nő elsődleges feladata, hogy gyermeknek adjon életet. A mongol hagyomány szerint a vallásos nők csupán idős korukban vágták le hajukat és mélyedtek el a buddhizmusban, hogy érdemeket gyűjtsenek következő újjászületésükhöz. Emellett – ha kis számban is – női tantrikus gyakorlók léteztek, akik a tibeti Ma gcig Lab sgron ma (1055–1149) gyakorlatait követték; nekik lehetett gyermekük és a tibeti, szent szövegekben, rítusokban is járatosak voltak. A szocializmus időszeke alatt csaknem 70 évig tilos volt a vallásgyakorlás Mongóliában. A rendszerváltás után (1990) nemcsak ifjú novíciusok toborzása indult meg, hanem maréknyi leánygyermek is lehetőséget kapott arra, hogy indiai vagy nepáli kolostorban tanuljon. Emellett a tantrikus gyakorlatok is újra éledtek. Az előadás néhány elhivatott szerzetesnő és tantrikus gyakorló példájával szemlélteti, hogy mennyire illeszkedik a szerzetesség és az anyaság a mongol társadalom család-modelljéhez, illetve milyen mértékben tudják a buddhista nők követni Buddha tanát az adott közegben.

„Ilyen az élet, Zolikám!” - Hagyomány és modernitás egy mongol hősnő családtörténetében

FÜREDI Zoltán
16:00–16:15

ELTE BTK, Mongol és Belső-ázsiai Tanszék
(Budapest)

Dondogiin Tsend-Ayuush (Aya néni) a munka hősnője, az 1980-as években a mongol parlament tagja, helyettes elnöke, megbecsülésnek örvendő, széles kapcsolati hálójával rendelkező, ismert személy volt Mongóliában a rendszerváltás előtt. Az 1990-es évek elejétől azonban élete fokozatosan átalakult, testvérei, gyermekei pedig szétszóródtak a világban. Élete története színesen reprezentálja a rendszerváltás utáni mongol társadalom trendjeit, kihívásait, átalakuló mindennapjait. Esettanulmányomban a család különböző részeinek sokféle életterét, életmódját, alkalmazkodási stratégiáját mutatom be, elsősorban a család életében központi szerepet vivő Aya néni szempontjából.

Some Aspects of Family in Na. Saintsogt's Articles on Literature

XIJIRI
16:15–16:30

Minzu University of China (Beijing)
ELTE Department of Mongolian and Inner Asian Studies (Budapest)

Na. Saintsogt (1914–1973) was a famous writer and poet in Inner Mongolia in the 20th century. He was considered to be the master of poetic words and expressions, who bequeathed a huge oeuvre consisting of forty-four books (with approximately 3.5 million words). He is the founder of modern and contemporary Inner Mongolian literature and is highly respected among the Mongols. Na. Saintsogt's works covers a variety of genres and subjects. His productive period can be divided into two parts. The present paper analyses his early articles on literature (written from 1941 to 1944) that focused on the aspects of family, reflected in his three books. He dealt not only with the relationship of individuals, family and ethnic identity but also emphasized the women's education, especially in his book entitled *Ayil-iyen ögedelegülkü bičig* (“Paper on How to Develop the Family”). The present paper concerns the reason why he was interested in women's education and his articles' impact on the society at that time. His view was influenced by the experience of studying in Japan and then returning to Inner Mongolia as a teacher in a girls' school. Na. Saintsogt's articles contain valuable observations even for today's society.

Vetélkedő rokonok és politikai hovatartozás a 660-663-as ujjur-kínai konfliktus idején

BALOGH Mátyás
16:30–16:45

ELTE BTK, Mongol és Belső-ázsiai Tanszék
(Budapest)

647-ben a Tang-dinasztia az I. Keleti Türk Kaganátus, majd, a korábbi szövetségesből ellenséggé vált Xueyantuo Kaganátus elpusztítását követően egy protektorátust hozott létre az ellenőrzése alá került steppevidéken. A protektorátus élére az ujjurok Yaghlaqar nemzetség vezetőjét, Tumidut tette meg a dinasztia. Mikor Tumidut, a következő évben meggyilkolja unokaöccse, a Tang azonnal beavatkozik. A gyilkost törbe csalják és kivégzik, majd Tumidu fiát, Porunt teszik meg a protektorátus élére. Porun egész életében lojális marad a Tang-dinasztiához, és rendszeresen részt vesz a dinasztia hadjárataiban. Uralkodásának utolsó éveiben (660–663) azonban a protektorátus törzsei közül többen fellázadnak, és több

alkalommal megütköznek a Tang ellenük küldött csapataival. Forrásaink a lázadás vezetőjét Porun egy közeli rokonaként azonosítják (egyesekek öccseként, mások unokaöccseként, megint mások a húgaként). Elsődleges forrásaink meglehetősen eltéréssel és homályosan tudósítanak a konfliktusról, ezért nem csoda, hogy a témával foglalkozó kutatók is különbözőképpen értékelik az eseményeket, és hol az ujugurokat, hol a Tang-dinasztiát jelölik meg a harcok győzteseiként. Mindenesetre abban megegyeznek forrásaink, hogy a harcoknak egy Tang szolgálatban álló ujugur származású hadvezér diplomatikus fellépése vetett véget. Véleményünk szerint a konfliktus gyökereit egyrészt családon belüli rivalizálás, másrészt pedig a Tang-dinasztiával szembeni egyre növekvő ellenérzések, a függetlenségre való törekvés váltották ki. Továbbá úgy gondoljuk, hogy egyik fél sem vált a harcok egyértelmű győztesévé. Annyi azonban bizonyos, hogy az ujugur-kínai konfliktus három éve egy fontos – ám a kutatások által meglehetősen elhanyagolt – időszak az ujugur politikai identitás és a Yaghlaqar-Tang kapcsolatok történetében.

Nemzeti identitás és kulturális kapcsolatok a dél-koreai középiskolai művészettörténeti tankönyvekben

MECSI Beatrix – KIM Shinhyung
16:45–17:00

ELTE BTK, Koreai Tanszék
(Budapest)

Mennyire egyedi a koreai művészet? Vagy inkább híd Kína és Japán között? Mit tanítottak a középiskolás diákoknak a koreai művészetről az 1950-es évek után, és mit napjainkban Dél-Koreában? Mennyire határozza meg egy adott korszak kultúrpolitikája és az interpretációt végző személyek tanultsága azt, hogy milyen módon viszonyulnak saját országuk művészeti alkotásaihoz, és próbálnak egy narratívát felállítani a koreai művészetről, mint kötelezően ismerni szánt tananyag a középiskolás korosztály számára? Hol és hogyan érhető tetten saját országuk művészetének kiemelése és különlegesnek való bemutatása, avagy a nemzetközi kulturális kapcsolatokban való elhelyezésének hangsúlyozása? Kutatásunkban ezen kérdéseket vizsgáljuk a 20. század 50-es éveitől 2015-ig kiadott középiskolai művészettörténeti tankönyvek elemzésével nyelvészeti és kultúrtörténeti szempontból, bemutatva a hangsúlyokat és az interpretációban, anyagválasztásban, retorikában végbement változásokat, megvilágítva ezzel a koreai művészettörténet történetének az oktatásban megfigyelhető változásait.